

כ' שבט תשע"ג
31 ינואר 2013
תיק 72043, ירושלים

פסק דין

בעניין שבין

התובעת

לבין

הנתבעת

א. העובדות המוסכמות

התובעת והנתבעת, שתיהן תושבות חיפה, עבדו במוסד ציבורי גדול בצפון הארץ (להלן: המוסד). במהלך עבודתן המשותפת התגלעו בין השתיים חילוקי דעות מקצועיים. לטענת הנתבעת, בתקרית מסויימת הפעילה התובעת נגדה אלימות פיזית ומילולית, ולפיכך היא פנתה בתלונה להנהלת המוסד. התובעת הכחישה שפעלה באלימות כלשהי כלפי הנתבעת, ותבעה אותה על הוצאת שם רע, ועל כך שתלונתה להנהלת המוסד הובילו לפיטוריה. עד כאן תמצית הסכסוך.

ומכאן לעובדות ולטענות בפירוט.

להלן לוח האירועים שהתרחשו:

27.3 – רביטל, עובדת אחרת במוסד (להלן: העובדת האחרת) שלחה למנהל המוסד תלונה נגד התובעת שלדבריה גידפה אותה והכתה אותה.

11.7 – הנתבעת הגיעה לחדרו של מר יונתן (להלן: העד), שם היא פגשה את התובעת, בחדר ישיבה באותה שעה גבי אילנית (להלן: העדה). בנוגע למה שהתרחש בחדר יש מחלוקת בין הצדדים וזהו אחד ממוקדי הויכוח ביניהם. לטענת הנתבעת, התובעת אחזה בידה בניגוד לרצונה, והטיחה בה עלבונות וקללות, על רקע ויכוח ביניהן הקשור למקום העבודה. התובעת מכחישה טענות אלו, וטוענת שלא נקטה באלימות מילולית או פיזית.

12.7 – בעקבות מה שלטענתה אירע בחדר, הנתבעת שלחה מכתב תלונה למנכ"ל המוסד שהעביר גם את התלונה הזו למחלקת משאבי אנוש, בצירוף מכתב התלונה מהעובדת האחרת.

משרד ראשי: רח' ברוריה 2 / פינת ר' חייא Main Office: 2 Brurya St. corner of Rav Chiya St.

ת.ד. 8178 ירושלים 91080 P.O.B 8178 Jerusalem עמותה רשומה מס' 580120780

טל' 02-5371485 Tel פקס 02-5379626 Fax www.erezhemdah.org bitdin@erezhemdah.org

במחצית השנה שלאחר מכן נעשו ע"י התובעת והנתבעת נסיונות לפנות לרבנים אשר ירגיעו את המצב או יכריעו בטענות התובעת והנתבעת.

19.12 – התובעת פנתה לבי"ד לממונות בחיפה והגישה תביעה על סך 200,000 ₪ כנגד הנתבעת.

3.1 – סמנכ"ל משאבי אנוש כתב אימייל לנתבעת שלדעתו לא ניתן יהיה להוכיח את התלונה ולא ניתן יהיה לעשות דבר.

כמו כן הוא שלח מייל לתובעת ובו הוא מבהיר שלא ניתן לקבוע מה התרחש בחדר שכן העובד הבכיר שבחדרו היה האירוע (לא נכתב שמו אך מסתבר שהכוונה לעד) אינו משתף פעולה והוא מעריך שלא ניתן יהיה להגיע להרשעה בהליך משמעותי, אך הוא עדיין מזהיר אותה להתנהג כיאות וכלשונו:

יחד עם זאת, אני מוצא לנכון להעיר שמהתלונות עולה חשש לפעילות לא ראויה, לא מקובלת ולא הולמת. במצב עניינים זה ומאחר ומבחינה ראייתית אין אני רואה אפשרות להרשיע בהליך משמעותי, אני מוצא לנכון להפנות לתשומת ליבך שלהבא ייאלץ [המוסד] להכנס לעובי הקורה ולבדוק באופן יסודי תלונות שיוגשו כנגדך.

יחד עם זאת, הינך מתבקשת להתייחס באופן ראוי, חברי והולם אל חברייך ועמיתייך ב[מוסד].

10.1 – סמנכ"ל משאבי אנוש עדכן את הנתבעת שלאחר הגשת התלונה ישירות למנכ"ל המוסד, המנכ"ל החליט להקים וועדת בירור על התלונה.

9.2 – ועדת בירור שהקים המוסד סיימה את עבודתה. חברי הוועדה בדקו 3 תלונות כנגד התובעת ומצאו לאחר שיחה עם עדים שחלקם נשאו בחיסיון שאכן התלונות כנגד התובעת מוצדקות ויש צורך להעבירה מקום במוסד.

במקביל לכך, ועוד קודם לכינוסה של הוועדה, התנהל משא ומתן עם התובעת על פרישה לגמלאות:

27.11 – התקיימה פגישה עם התובעת בלשכת המנכ"ל ובו הוצע לה לצאת לפרישה מוקדמת, לפי דבריה של התובעת ההצעה באה במפורש על רקע הקשיים בעבודה מול מערכת תוכנה חדשה בה החלו להשתמש במוסד. לטענת התובעת, בפגישה זו, המנכ"ל פיטר אותה בעל פה.

14.12 – התקיימה פגישה שבה השתתפו סמנכ"ל משאבי אנוש, האחראי על התובעת העד, והתובעת ובה הוצעו לה הסדרי פרישה.

ב. טענות התובעת

מוקד מרכזי אחד של הטענות הוא האירוע ב-11.7 המוזכר למעלה שהתרחש בחדרו של העד. התובעת טוענת שלא היה באירוע זה מגע פיזי בין הצדדים אלא רק וויכוח מילולי, שאירע לאחר שלדבריה נפגעה ממעשיה של התובעת שהשמיטה תגובות שלה ממכתב רשמי של המוסד ולא נענתה לבקשת העד להכניס את התגובה במלואה. לדבריה גם שאר ההאשמות כנגדה על קללות וגידופים כלפי התובעת אינן נכונות, כמו כן יש לה הסבר לכל אמירה שנאמרה ואלו לא היו בכוונת זדון או בכוונה לפגוע.

על כן התלונות כנגדה אינן מוצדקות וממילא הן בגדר הוצאת שם רע ויש בהן משום נזק עבורה. לדבריה, מלכתחילה אושרה העסקתה עד לסוף שנת 2015. אך היות והמוסד החל במהלך פיטורין שנשמך לדבריה על התלונות, נמצא שהיא מפסידה סכום כסף גדול. בתביעה הראשונית נקבע סכום של 200,000 ₪ במסמך שהוגש מאוחר יותר ניתנה הערכה של רואה חשבון שהנזק של התובעת מפיטוריה כעת והעברתה למסלול פנסיה הוא 1,534,480 ₪.

בסופו של דבר חזרה בה התובעת משיקולים שונים והעמידה את תביעתה על סך 40,000 ₪. כמו כן נמסרה על ידי התובעת תשובת המוסד במהלך דיון בבי"ד לעבודה, ובו מדובר הרקע הבעייתי של העובדת. לא ברור מהמסמך מה הוא סוף הדיון וכיצד התרחשו הדברים. כמו כן לא מסרה התובעת כל תיעוד על פיטוריה הסופיים.

ג. טענות הנתבעת

הנתבעת טוענת שהיא הותקפה על ידי התובעת באלימות (אחיזה בזרוע וצעקות) בכניסה למשרדו של העד בתאריך 11.7. מלבד זאת הותקפה במלל פעמים רבות בדרכים שונות לפני האירוע ועוד יותר מכך לאחריו. לדבריה, כל התיאורים שהיא מסרה הם אמת ועל כך יש לה זכות להתלונן אצל המעסיק.

כך גם החליטה וועדת הביורור הן ביחס למקרה של התקיפה, להלן קטע מתוך דו"ח הוועדה:

תלונותיה של הגב' [הנתבעת]:

מבדיקה מעמיקה של התלונה שכללה שיחה עם המתלוננת קבלת תגובה בכתב של הנילוה, שיחות אישיות עם עובדי [המוסד] שחלקם ביקשו להישאר בעילום שם ועם עדות למקרה הגב'... והגב'... אנו מתרשמים שהעלבונות וההערות כלפי [הנתבעת] אכן נאמרו ע"י [התובעת] כמו גם חסימה פיזית של דרכה של [הנתבעת] למשרדו של... ותפיסת זרועה ע"י כרמלה

כמו כן החלטת המעסיק הייתה שאכן התלונות של הנתבעת ושל עובדות אחרות הן אמת, והתנהגותה של התובעת אינה ראויה (שם):

מהתלונות התגובות והעדויות שהועלו בפנינו בכתב ובע"פ אנו מתרשמים כי הגב' [התובעת] התנהגה באופן בלתי ראוי ובלתי הולם כלפי המתלוננות (שימוש באלימות מילולית ופיזית) ובכך חרגה מנורמות ההתנהגות המקובלות במקום עבודה מתוקן.

התנהגות זו תרמה לקיום מערכת יחסי עבודה מורכבים ב[מוסד].

לאור זאת ובמטרה לשפר את סביבת העבודה והאווירה ב[מוסד] אנו ממליצים לשלב את הגב' [התובעת] ביחידה אחרת... בהתאם לכישוריה המקצועיים.

מלבד זאת התובעת לא פוטרה ועדיין עובדת במקום.

הנתבעת עצמה בחרה לסיים את עבודתה במקום ולטענתה, עשתה כן גם לרגל האירועים בגינם נעשתה תביעה זו.

הנתבעת תובעת מהתובעת שתפצה אותה על הנוקים שנגרמו לה כתוצאה מהתביעה, לדבריה השקיעה 30 שעות באיסוף החומר והפסידה שני ימי עבודה מלבד היום בו התקיים הדיון.

ד. מכתבו של העד

לבית הדין נמסר מכתבו של העד שהוא הממונה על התובעת ובפתח משרדו אירע האירוע סביבו נסב הוויכוח. לפי דברי שני הצדדים העד ישב ופניו מול הפתח כשמולו ישבה עובדת אחרת בשם... כשגבה היה מופנה לכניסה. אם מישהו היה יכול לראות את האירוע היה זה העד וכך הוא כותב בכתב ידו במכתבו המופנה לתובעת:

תאריך 29/1

אל הגב' [התובעת]

בעניין תלונתה של גב' [הנתבעת]

משרד ראשי: רח' ברוריה 2 / פינת ר' חייא Main Office: 2 Brurya St. corner of Rav Chiya St.

ת.ד. 8178 ירושלים 91080 P.O.B 8178 Jerusalem עמותת רשומה מס' 580120780

טל' 02-5371485 Tel פקס 02-5379626 Fax www.erezhemdah.org beitdin@erezhemdah.org

ברצוני להבהיר, כפי שאמרתי לך יום לאחר המקרה, כי אני לא זוכר ולא שמתני לב לכל מגע פיזי ביניכן.

העד

למרות בקשת בית הדין העד לא הסכים לבוא ולהעיד, והודיע לתובעת בעל פה שדי בדברים שכתב. התובעת בחרה שלא לזמן את העד להעיד בצו הבאה.

ה. נושאי הדיון

שאלת יסוד המהווה בסיס לדיון היא השאלה מה התרחש בחדרו של העד בתאריך 11.7. כפי הנראה לא נוכל להכריע בשאלה זו, יש לפנינו הכחשה גמורה של שני הצדדים. העדות היחידה של עד אחד שנמסרה בכתב מתארת חוסר תשומת לב לעניין ואינה מסייעת בכך לתובעת.

אף שיש מקום לחיזוק דברי התובעת מכך שהעד לא שם לב, ולכאורה אם היה אירוע תקיפה בפתח חדרו הוא היה אמור לשים לב לכך, אך מכיוון שהעד לא נחקר בפנינו לא ניתן לקבוע מסמרות בכך, בכל מקרה מדובר בעדות על דרך השלילה ולא נאמר בעדות ש"לא היה אירוע תקיפה", נציין עם זאת כי הוא גם לא רמז שלא היה אירוע כזה וזה מחזק את דברי הנתבעת.

מסקנת וועדת הברור שמאשרת את קיום התקיפה אינה מסייעת סיוע מלא לנתבעת שכן בשים לב לניסוח הוועדה, נראה שדבריהם נכתבו בלשון זהירה "אנו מתרשמים" לשון המעידה על נטיית הלב בלבד ואולי על אמון בדברי הנתבעת ולא על ראיות מוצקות של ממש. לא ניתן לדעת האם לוועדה נמסרה עדות ברורה יותר של העד שכן יש חיסיון על העדים, על כן הדברים נותרים בגדר ספק.

עומדת לפנינו אפוא שאלה האם דרך הפעולה שנקטה הנתבעת, שלפי טענתה הותקפה, הייתה נכונה על פי ההלכה. לאמור, פנייה לרשויות המוסד ובקשה בכל תוקף לטפל באירוע על מנת להסדיר יחסי עבודה תקינים במקום.

שאלה נוספת שעלתה בדיון הייתה בעניין התביעה עיקרית של התובעת, שלטענתה פוטרה מעבודתה כתוצאה ממעשי הנתבעת. הנתבעת טוענת שהתובעת לא פוטרה ואילו התובעת טוענת שהיא פוטרה כתוצאה מהתלונה. מבחינה עובדתית עד לרגע כתיבת פסק הדין לא הומצאה לבית הדין הודעת פיטורין. אמנם לטענת התובעת מתקיימים הליכים בנושא ולצורך כך הציגה אישור על קיום תביעה בבי"ד לעבודה בו נטען ע"י המוסד שהיא "עובדת בעייתית" וזאת כפי הנראה על רקע התלונות שהוגשו כנגדה. על כן לא נתייחס בפסק הדין לשאלה העקרונית של אחריות הנתבעת לנזק, שהרי הוא לא הוכח.

משרד ראשי: רח' ברוריה 2 / פינת ר' ח"יא Main Office: 2 Brurya St. corner of Rav Chiya St.

ת.ד. 8178 ירושלים 91080 P.O.B 8178 Jerusalem 580120780 עמותה רשומה מס' 580120780

טל' 02-5371485 Tel 02-5379626 פקס 02-5379626 Fax 02-5379626 www.erezhemdah.org beitdin@erezhemdah.org

השאלות שידונו הן:

1. איסור הוצאת שם רע ומשמעותו בהלכה.
2. איסור אמירת דברי גנאי גם אם הם אמת.
3. הגדרת המעשה עליו התלונה הנתבעת בפני המעסיק.
4. תביעה על בושת בעקבות תביעה בבית דין.
5. אמירת לשון הרע לתועלת מחוץ לבית הדין.
6. פנייה למעסיק בתלונה כנגד עובד אחר בהקשר של יחסי עובדים ומעסיק.
7. פנייה למעסיק בתלונה כנגד עובד אחר כאשר ישנו ויכוח לגבי אמיתותה.

1. איסור הוצאת שם רע ומשמעותו בהלכה

אדם שאומר דברי גנאי שקריים בפני אחרים על חברו עובר בכך על איסור "הוצאת שם רע", ואף מחייבים אותו ממון. כך כותב הרא"ש (בבא קמא ח, טו):

אמרי במערבא משמיה דרבי יוסי בר אבין זאת אומרת ביישו בדברים פטור... ורב שרירא ז"ל כתב דאף על בשת דברים מנדים אותו עד שיפייסנו כראוי לפי כבודו. ומסתברא דיותר בשת בדברים מבשת של חבלה, דאין דבר גדול כלשון הרע ודבה שאדם מוציא על חבירו:

וכן הוסיף בתשובה (קא, ט):

אמנם נהגו בכל ישראל לעשות תקנה וסייג לדבר, כפי בעלי הלשון, ולקנוס המבייש, הכל לפי העניין, וכן יעשו ב"ד, בכל עניין לפי הראוי, הכל לפי המבייש והמתבייש...

בשו"ת תרומת הדשן (ב, ריב) קובע שבהוצאת שם רע אין חיוב ממוני בדרך כלל וגם אין כללים ברורים לגבי ענישה:

באשירי כתב פ' החובל דמנדין אותו עד שיפייסנו כראוי, ונראה לע"ד שאין בזה מדה קבועה לבעלי הוראה היאך משערינן הפיוס, אלא לפי ראות עיניהם לפי הענין ולפי הזמן ולפי המבייש והמתבייש.

משרד ראשי: רח' ברוריה 2 / פינת ר' חייא Main Office: 2 Brurya St. corner of Rav Chiya St.

ת.ד. 8178 ירושלים 91080 P.O.B 8178 Jerusalem עמותה רשומה מס' 580120780

טל' 02-5371485 Tel 02-5379626 פקס Fax 02-5379626 www.eretzhemdah.org

beitdin@eretzhemdah.org

Founders: The Bellows Family Chicago, Illinois

כך גם נפסק בשולחן ערוך (חוי"מ א, ז, וכן שו"ע חוי"מ תכ, לח בשם י"א): "המבייש בדברים, מנדין אותו עד שיפייסנו כראוי, לפי כבודו."

הוסיף הרמ"א (חוי"מ תכ, לח): וי"א דמכין אותו מכת מרדות. והמוציא שם רע על חבירו, הוי בכלל המבייש בדברים". כלומר הוא מציין שמלבד הפיוס יש גם מקרים שהענישו במכת מרדות, וכן מצינו גם בתשובת הרשב"י (תקיא). הרמ"א מביא גם את דברי תרומת הדשן שהוצאת שם רע היא כדין הביוש. ראו גם בדרכי משה (חוי"מ תכ, ז, הובא בהג"ה בסמ"ע תכ, נו). צריך עוד לציין לברייתא המובאת בגמרא (קידושין כח, א) "הקורא [לחברו] רשע... יורד עמו לחייו..." ועיינו שם פירושים שונים בראשונים.

לפיכך במקרה של הוצאת שם רע היה ראוי לבית דין לקנוס את המוציא שם רע ולחייב את המוציא שם רע לפייס את הנפגע (חיוב מלקות בוודאי לא שייך כיום).

יתירה מזו, נראה שיש מחלוקת אם ניתן להחרים על קנס הממון הנובע מהוצאת השם הרע. כך עולה מהוויכוח של הרמב"ם (טוען ונטען א, טו) והטור (חוי"מ פז) במקרה שהתובע טוען כנגד הנתבע שביישו והלה מכחיש האם יש חיוב חרם. הרמב"ם כותב שאין שבועה ולא חרם כיוון שאין חיוב ממון בהוצאת שם רע (כך היא גם דעת מהר"ם במרדכי בבא קמא פא), ואילו הטור כותב שצריך להחרים "שהרי אם יתברר שהוא אמת קונסין אותו". השולחן ערוך (פז, כה) מביא את דברי הרמב"ם, והרמ"א פוסק כדברי הטור. אמנם, הבית יוסף הבין שם שמדובר בהוצאת שם רע על נערה ובדיני קנסות של התורה אך ראו במפרשים שחלקו עליו והבינו שהרמ"א סובר שמדובר במי שהוציא שם רע על חבירו (סמ"ע שם עו, ביאור הגר"א שם פז ועוד), ומכאן שלדעת הרמ"א בדין על הוצאת שם רע יש אפשרות אפילו להחרים על ההשלכות הממוניות.

לסיכום, על פי ההלכה יש איסור לומר דברי גנאי שקריים על אדם, קרי, להוציא שם רע. על המוציא שם רע ניתן להטיל קנס כספי.

ז. איסור אמירת דברי גנאי גם אם הם אמת

כאשר מדובר על אמירת דברי גנאי שהם אמת כותב הרמ"א (חוי"מ תכ, לח):

הקורא לחבירו: "עבד" או "ממזר", והוא אמת, פטור; אבל אם לא יוכל לברר [=להוכיח], אף על גב דשמע כן שאחרים דברו כך, לא נפטור בכך (נימוקי מהר"ם).

ובסמ"ע מציין שהוא הדין גם קורא לחבירו "רשע", דהיינו אם אין אפשרות להוכיח את אמיתות האמירה, דינו של האומר כדין המבייש בדברים. ראו גם בשו"ת ראני"ח (קיא):

משרד ראשי: רח' ברוריה 2 / פינת ר' חייא Main Office: 2 Brurya St. corner of Rav Chiya St.
ת.ד. 8178 ירושלים 91080 P.O.B 8178 Jerusalem עמותה רשומה מס' 580120780
טל' 02-5371485 Tel 02-5379626 פקס 02-5379626 Fax www.erezhemdah.org
beitdin@erezhemdah.org

ומעתה באנו לעיין במה שאמר רבי שבתי לרבי מרדכי שהוא חשוד על מעות הצדקה, שאין ספק שהוא מוציא שם רע על חברו על עון אשר חטא שהוא רשע וגוזל שהוא עון פלילי אפילו אצל הדיוט וכל שכן אצל הגבוה וחייב מלקות על זה. ואף על פי שרבי שבתי טוען שאמת הדבר מכל מקום כיון שאינו מברר זה על פי שני עדים חייב לעונש כההיא דאמרינן פרק ערבי פסחים זיגוד אסהיד על טוביה וכו' אמר ליה טוביה חטא וזיגוד מינגיד א"ל שם רע הוא דקמפקת עליה וכו'...

כך גם הכריע בשו"ת שבות יעקב (א, קעט), מובא בפת"ש חו"מ תכ, ז):

מ"מ נ"ל עיקר שאף על האמת יש דין בושת כל שמתכוין לביישו ולא למונעו מכאן ולהלן או לעשות בו דין...

כלומר, גם על אמירת אמת שאין בה תועלת ראוי להעניש.

ומכאן, שאמירת דברי גנאי על אדם בטענה שהם אמת אך ללא הוכחה, דינה כמו הוצאת שם רע. יתירה מזו, גם אמירת דברים שהם אמת ללא תועלת ראויה – אסורה וראויה לעונש.

ח. הגדרת המעשה עליו התלוונה הנתבעת בפני המעסיק

בין הצדדים נטושה מחלוקת האם אכן התובעת אחזה בידה של הנתבעת (למען הבהירות נבהיר: הנתבעת טוענת שהתובעת אחזה בידה של הנתבעת נגד רצונה).

לגבי הכאה נאמר שהעושה זאת נקרא "רשע", כך בתורה ("רשע, למה תכה רעך") ובדברי חז"ל ("המרים יד על חברו"). וכך קובע שולחן ערוך (חו"מ תכ, א):

אסור לאדם להכות חברו; ואם הכהו עובר בלאו, שנאמר: פן יוסיף (דברים כה, ג). ואם הקפידה תורה בהכאת רשע שלא להכותו יותר על רשעו, קל וחומר בהכאת צדיק. והמרים יד על חברו להכותו, אף על פי שלא הכהו, נקרא רשע.

במקרה של הכאה שאין עליה תשלום יש חיוב מלקות (שם, ב).

נראה שבשביל לחייב על בושת דברים מספיק לומר על אדם שעשה מעשה לא ראוי, שאינו מקובל בין אנשים תרבותיים. כמו כן יש לציין שבמכתב התלוונה למנכ"ל המוסד כבר הוגדר האירוע כ"תקיפה".

במקרה זה ברור שהנתבעת אכן כתבה על התובעת שתקפה אותה, ולדבריה כך היה באמת אף שאין לה עדים על כך.

משרד ראשי: רח' ברוריה 2 / פינת ר' חייא Main Office: 2 Brurya St. corner of Rav Chiya St.

ת.ד. 8178 ירושלים 91080 P.O.B 8178 Jerusalem עמותה רשומה מס' 580120780

טל' 02-5371485 פקס 02-5379626 Fax www.erezhemdah.org Tel 02-5371485 Fax 02-5379626

Founders: The Bellows Family Chicago, Illinois

אמירה על אדם שהוא אחז בידו של אדם אחר בעל כורחו יש בה כדי לחייב על בושת דברים, כיון שמדובר במעשה לא-תרבותי. כמו כן, במקרה זה, הנתבעת כתבה שהתובעת תקפה אותה, ולכן האמירה חריפה עוד יותר ואם היא אינה אמת היא בגדר הוצאת שם רע.

ט. תביעה על בושת בעקבות תביעה בבית דין

הנתבעת פנתה להנהלת המוסד בתלונה כנגד התובעת. והשאלה היא האם פנייה כזו היא בגדר הוצאת שם רע. כדי להשיב לשאלה זו נבחן האם תביעה בבית דין היא בגדר אמירת לשון הרע שיש לחייב עליה.

כך כותב הרמ"א (חו"מ תכא,א) על סמך דברי מהר"י וויל (קסח):

וכן מי שקיבל [=קבל] על חבירו שמסרו או גנב לו וכיוצא בזה, אף על פי שלא יכול לברר עליו, מ"מ פטור, דהרי לא כיון לביישו (מהרי"ו סימן קס"ח).

דהיינו, פנייה לבית דין בטענות כנגד אדם אינה בגדר אמירת לשון הרע, ובלבד שמטרת התובע לא היתה לבייש את הנתבע אלא לקבל את המגיע לו מבית הדין.

בשו"ת הב"ח (הישנות ט) עוסק במקרה של תביעה בבית דין כנגד מי שהסגיר יהודי לשלטונות. למעשה לא נמצאה הוכחה לטובת התובע, ואז הנתבע טען שהתובע בייש אותו בבית הדין כאשר תבע אותו. על כך השיב הב"ח:

מכל הלין למדנו בק"ו בן בנו של ק"ו דאין לענוש את התובע על הביוש שנתבייש הנתבע אם נראה לב"ד קצת הוכחה ואומדנא או אמתלא שהוא המוסר. ואעפ"י שאין נראה לעיניהם לענוש על פי אותו אמתלא ואומדנא מ"מ אין שום דין ועונש גערה או כלימה על התובע.

אבל אם אין נראה לב"ד מטענות התובע שום הוכחה כל עיקר שהוא המוסר ואפילו לפי דברי הנמסר אין עליו כלום א"כ בוודאי יש דין ועונש על התובע מאחר שאין טענתו ברורה ומעוז פניו בפני ב"ד לבייש את חבירו בטענותיו.

לדברי הב"ח אם יש ראיות נסיבתיות חלקיות שאכן הנתבע הסגיר יהודי לשלטונות, אזי התובע אינו חייב לפצות את הנתבע על כך שבייש אותו בתביעה. זאת, אף אם הראיות אינן מספיקות כדי לחייב את הנתבע בדין. אולם, אם אין שום ראיה לטובת התובע, אזי הוא אכן יענש על כך שבייש את הנתבע בבית הדין.

משרד ראשי: רח' ברוריה 2 / פינת ר' ח"יא Main Office: 2 Brurya St. corner of Rav Chiya St.

ת.ד. 8178 ירושלים 91080 P.O.B 8178 Jerusalem 580120780 עמותה רשומה מס' 580120780

טל' 02-5371485 Tel 02-5379626 פקס 02-5379626 Fax 02-5379626 www.erezhemdah.org

Founders: The Bellows Family Chicago, Illinois

מסתבר שדין זה על פיו אדם רשאי לתבוע את חברו בבית הדין אף שבכך הוא מספר בגנותו קשור בטבורו לדין "לשון הרע לתועלת" (ראה להלן סעיף י). על פי ההלכה מותר לאדם לספר בגנותו של אדם אחר, אם הדבר נעשה לתועלת. במקרה של תביעה, דברי הגנאי נאמרים לתועלת התובע, שאינו מחוייב לוותר על זכויותיו כדי שלא לבייש את הנתבע.

עולה מכאן שתביעה לבית הדין אינה יכולה בדרך כלל להוות עילה לפיצוי על הבושת שנגרמה לו.¹

י. אמירת לשון הרע לתועלת שלא בבית הדין

במקרה זה הנתבעת לא תבעה את התובעת בבית דין אלא התלוננה בפני הנהלת המוסד. האם תלונה כזו היא בגדר אמירת לשון הרע? שאלה זו צריכה להיבחן קודם כל על פי דיני "לשון הרע לתועלת". החפץ חיים כתב בכמה מקומות שסיפור דברי גנאי על אדם לתועלת חייב להיבחן בקפדנות לפי שבעה כללים. כך הוא כותב למשל בנוגע לאמירת דברי גנאי לתועלת המספר (כלל י סעיפים יג-יד):

¹ במקרה הנדון כאן הפנייה של הנתבעת היתה להנהלת המוסד ולא לבית דין. בתרומת הדשן (ב,רסה) גם דן בנושא ואף העלה מקרה בו אדם תבע את חברו לשלטון: "ההוא שתבע עלבוננו מחבירו על אשר חשדו במסירה והזיקו לי שבע בפני השלטון, נ"ל דלא מחייב מידי. דבבושת לא מחייב עד שיתכוין לבייש, וזה כיון לתועלתו ולהוציא זכותו לאור ומה הוה ליה למיעבד. ובפי' יש נוחלין (ב"ב קכח,ב) גרסינן עבדי גנבת אתה מכרתו לי רצונך השבע וטול כו'. ואי אמרת כה"ג צריך לפייסו לפי שחשדו בגניבה, אמאי נקט הספר תביעה כזו דלא אצטריך למידי לענין אותו הדין שבא לאשמעין ע"ש".

בפרשנות דברי תרומת הדשן ניתן להציע שתי אפשרויות:

אחד מהדיינים הבין שמדובר באדם שתבע את חברו בפני השלטונות ושם השביעו את הנתבע על כך שהסגיר את התובע לשלטונות לפני כן על לא עוול בכפו. הנתבע חזר ותבע את חברו בבית הדין, לפי הבנה זו מסקנת תרומת הדשן היא שהתובע לשלטון פעל כשורה כיוון שלדעתו חברו מסר אותו לפני כן לשלטון.

דין אחר הבין שמדובר בראובן שנמסר (הוסגר) לשלטונות ע"י מאן דהו. כדי להיחלץ מידם הוא נזקק להישבע, שזו בושה גדולה. הוא חשד בשמעון שהוא זה שמסר אותו. לכן הוא תבע אותו בדין תורה. שמעון שנפגע מכך שראובן קרא לו "מוסר" בבית הדין, תבע אותו על עלבונו. תרומת הדשן פטר את ראובן, כיון שהוא לא התכוון לבייש את שמעון, אלא רק לתבוע אותו על שמסרו, וכאשר יש למישהו תביעה, עצם התביעה אינה ביוש "דמאי הוי ליה למיעבד". הכוונה היא על הפניה לבית הדין ולא לשלטונות, לפי הבנה זו אין מדברי תרומת הדשן ראייה לענייננו.

בכל מקרה תרומת הדשן אף אינו מחייב את התובע בשבועה או חרם, שלא כמו מהר"י וויל.

משרד ראשי: רח' ברוריה 2 / פינת ר' ח"יא Main Office: 2 Brurya St. corner of Rav Chiya St.

ת.ד. 8178 ירושלים 91080 P.O.B 8178 Jerusalem 580120780 עמותת רשומה מס' 580120780

טל' 02-5371485 פקס 02-5379626 Fax 02-5379626 Tel 02-5371485 פקס 02-5379626 Fax 02-5371485 Tel 02-5379626 Fax 02-5371485

ואף על פי כן נראה לי, דאם הוא משער, שעל ידי זה, שיספר לאנשים, האיך שפלוני עשה לו עולה בענין ממון וכיוצא בזה, תוכל לבוא לו מזה תועלת על להבא, כגון, שיספר לאנשים, שדבריהן נשמעין לו, אם יוכיחוהו על זה, ואולי על ידי זה ישיב לו הגזלה וההזק וכיוצא בזה, מתר לו לספר להם ולבקש מאתם, שיסיעוהו בזה... אף שעל ידי הספור יתבזה חברו לפני השומעים, כיון דאין כונת המספר לזה, רק הוא רוצה לשמר את עצמו, שלא יהיה לו ממנו נזק בענין ממון או צער וביוש. אך מה מאד צריך להזהר בהתר הזה, שלא יחסרו בו כל הפרטים...

ומכאן, שאם כוונת הנתבעת בתלונה היתה להגן על עצמה על פי הבנתה מפני התובעת הרי זה בגדר "לשון הרע לתועלת". אמנם, בין הכללים החפץ חיים מדגיש (שם):

...פרט השביעי. שלא יסבב לו הזק על ידי ספורו יותר מכפי הדין, שהיה יוצא, אלו העידו עליו באפן זה בבית דין.

על כן גם אם יש על מה להתלונן, צריך לפעול באחריות ובזהירות שלא להבעיר את האש ולא להביא למצב שבו הענישה אינה מדתית. אלא שמסתבר שבמקומות עבודה גדולים ומסודרים בהם יש כללים לטיפול בתלונות על עובדים, סביר להניח שהטיפול יהיה אכן ביושר ובמידה הראויה, ואין למתלונן סיבה לחשוב שהמערכת תטפל בתלונותיו בצורה שאינה ראויה. ולכן, תלונתה של הנתבעת היתה מעשה סביר לאור גרסתה לאירוע בחדרו של העד.

יתירה מזו, ישנה סיבה נוספת להצדיק את התלונה של הנתבעת והיא הרצון להועיל למוסד. כך עולה מפד"ר (יב, עמ' 33) שם הכריע בית הדין הגדול לטובת אנשים שסיפרו דבר גנות על שוחט וגרמו לו שלא להתקבל לעבודה. זאת, לאחר שבית דין החליט שהסיפור שסיפרו היה מתוך ידע אישי ברור ויש בו סיבה מוצדקת שראוי בגללה שלא יתקבל אותו אדם לעבודה.

מכאן לענייננו, מסתבר שאם הנתבעת העלתה סיפור אמיתי, לדבריה, לרשויות המוסד, וזו פעולה סבירה ומתקבלת על הדעת, הרי שאמירה זו היא בגדר אמירת "לשון הרע לתועלת" – שמוותרת. ואכן הנתבעת אכן הצליחה להגן על עצמה, שהרי רשויות המוסד פעלו וחקרו והביאו לשינוי המצב, מה שמראה שאכן הפנייה הייתה לתועלתה ולא לשם סיפור דברים בעלמא.

כל הדברים הללו אמורים כשהפנייה למוסד נעשית על רקע תלונה אמיתית. אך אין היתר לפנות ולהתלונן על רקע סיפור שאינו אמת.

ומכאן, שבמסגרת דיני לשון הרע מותר היה לנתבעת לפנות להנהלת המוסד בתלונה אמיתית כנגד התובעת בגלל שזו הדרך היחידה שלה להתגונן מפני התובעת. ולכן, פנייה כזו אינה יכולה להוות עילה לתביעה לפיצוי על בושת.

משרד ראשי: רח' ברוריה 2 / פינת ר' ח"יא Main Office: 2 Brurya St. corner of Rav Chiya St.

ת.ד. 8178 ירושלים 91080 P.O.B 8178 Jerusalem עמותה רשומה מס' 580120780

טל' 02-5371485 Tel 02-5379626 פקס 02-5379626 Fax www.erezhemdah.org beitdin@erezhemdah.org

יא. פנייה למעסיק בתלונה כנגד עובד אחר בהקשר של יחסי עובדים ומעסיק

בנוסף לכל האמור בעניין זה צריך גם להדגיש שכשאדם מתקבל למקום עבודה ובפרט מקום גדול שבו יש אלפי עובדים, הוא בוודאי מקבל על עצמו עם כניסתו לעבודה את הכללים הנהוגים במקום. יסוד גדול הוא בהלכה שדיני העבודה הולכים אחר המנהג ומכוחו של יסוד זה כבר נפסקו הרבה פסקי דין ואין כאן המקום להאריך בכך (ניתן לראות סקירה מועילה בסוף שו"ת משפטי ארץ ח"א).

ברור אפוא שהכללים הנהוגים לבירור מחלוקות בין עובדים וזאת על ידי הקמת וועדת בירור על ידי המוסמכים לכך וקבלת מסקנות הוועדה, מחייבות את שני הצדדים לדיון שלפנינו שהיו באותה עת עובדות במקום.²

לכך צריך להוסיף, שמעבר לסיכום בין העובדים, גם למוסד כמעסיק זכות לקבוע כיצד להכריע בסכסוכים בין עובדים, וזאת מתוך אינטרס של המוסד כמעסיק. על בסיס זה זכותו של מעסיק לקבוע כללים כאלו בכדי לאפשר מהלך תקין של מקום עבודה, שהרי עניינו הוא בכך שיהיה למקום קיום ולא יתפורר במחלוקות שונות ומשונות.

לאור זאת אין אנו יכולים למצוא פגם בניסיון של הנתבעת לפנות למקום עבודתה ולמעסיקה בכדי להביא לסיום הסכסוך. אלא שעדיין היא מחויבת לעשות זאת רק על דבר אמת. אם עובד נעזר במקום עבודתו מכוח דברי שקר ומתנקם בחברו, בוודאי שיש יסוד לתבוע אותו על כך בדין תורה.

² מוסד דומה המוזכר בהלכה הוא "בית דין של סוחרים" (הגהות רעק"א על שו"ע חו"מ ג). זהו מוסד לבירור סכסוכים בין הסוחרים שפסק על פי כללים מסוימים. אמנם יש מן האחרונים (שו"ת בעי חיי חו"מ ח"א סי' קנ"ח) שפירשו שמדובר שהדיון בפני בית דין של תורה ע"פ מנהגי הסוחרים. אולם, כמה מן האחרונים הורו הלכה למעשה שניתן להתדיין בפני ערכאות שאינן בית דין שמעמדן כשל "בית דין של סוחרים". כך פסק בשו"ץ ציץ אליעזר (יא, צג) לגבי המפקח על הבתים המשותפים, והרב יוסף ש. אלישיב (פד"ר ז, עמ' עמ' 267, שם לא הוזכר המונח אלא רק ניתן תוקף הלכתי לבי"ד המפלגתי), והרב אברהם שרמן (משפטי ארץ ח"א, עמ' 11-97) בעניין ביה"ד המשמעתני של לשכת עוה"ד (ראו עוד: תשובות והנהגות ח"ה סי' שג).

בדומה לכך, גם כאן, ישנו מעין סיכום בין כל העובדים שסכסוכים ביניהם הנוגעים למקום העבודה יתבררו בפני מוסדות המוסד.

יב. תלונה למעסיק כאשר ישנו ויכוח לגבי אמיתותה

במקרה שלפנינו יש הכחשה בשאלה מה קרה וממילא בשאלה האם התלונה להנהלת המוסד היתה אמת או שקר. על כך יש אפוא צורך לדון כדלהלן. בעניין זה מסכימים דייני בית הדין כי המסקנה המעשית היא שהנתבעת פטורה, אף שאין לה הוכחה לגרסה שלה לאירוע עליו התלוננה. אמנם, יש מחלוקת בין הדיינים מדוע הנתבעת פטורה.

דעת המיעוט היא שאין בכלל מקום לתביעה על אמירת לשון הרע בפני ועדת בירור. כשם שתביעה בפני בית דין איננה בגדר הוצאת שם רע, גם אם לא היתה הוכחה חותכת לטובת התובע (ראו ב"ח שהובא למעלה), כך גם תביעת בפני ועדת בירור שלא נדחתה על הסף איננה בגדר הוצאת שם רע.

הטעם לכך הוא שסמכות ועדת הבירור מבוססת על המנהג ועל הסכמת כל העובדים, שהרי מי שעובד במוסד מקבל את סמכות ועדת הבירור כבורר לעניינים מסוימים. לגבי בורר, מסתבר שכאשר שני אנשים פונים לבורר בהסכמה, בבקשה שיכריע במחלוקת ביניהם, אין זכות לאחד לתבוע את השני על הוצאת דיבה. זאת, כיון ששניהם הסכימו שהבורר ישמע את טענות שני הצדדים ויכריע ביניהם. וכיון שועדת משמעת דינה כבורר מוסכם, אין מקום לטעון שתלונה לועדת הבירור היא בגדר הוצאת דיבה. קל וחומר כאשר הועדה הכריעה לטובת המתלוננת על פי שיקול דעתה, ובמסגרת סמכותה.

דעת הרוב היא שכאשר אדם פונה לועדת בירור על בסיס טענות שאינו יכול להוכיח בבית דין את אמיתותן, הוא חשוף לתביעה בבית דין בטענה שמדובר בשקר. אין להשוות את ועדת הבירור לבורר מוסכם, כיון שועדת הבירור היא גוף שנכפה על הצדדים ביוזמת המעסיק. ולכן יש מקום לתביעה כנגד מי שהתלונן לועדה בטענה שהוא אמר דברי שקר.

יתירה מזו, במקרה דנן לא מדובר בוועדה קבועה שתפקידה לדון בבעיות משמעת במוסד, אלא בוועדת בירור שהוקמה לצורך בירור תלונה או תלונות ספציפיות. לוועדה מעין זו ודאי אין דין של "בית דין של סוחרים", והמתלונן אליה ודאי לא יכול להיות מחוסן נגד תביעות על תלונתו.

לפיכך, לכאורה היינו צריכים לדון במחלוקת השו"ע והרמ"א שהוזכרה לעיל האם במקרה של הכחשה על הסיפור יש מקום להטלת חרם, ובימינו אפשר בממון במקום החרם, על מי שאינו אומר את האמת. וכאן הרי לדברי התובעת, הנתבעת לא אמרה אמת וגרמה לה לנזק ולהוצאת שם רע שלא כדין.

אלא שכאן יש חרב פיפיות, שכן למעשה שני הצדדים נקטו בנשק הפנייה לסמכות חיצונית. הנתבעת פנתה למוסד על רקע אירוע שלא ניתן להוכיח את דבריה בו, ואילו התובעת פנתה לבית הדין על רקע אותו אירוע. אם כך הוא, אותה תביעה להטלת חרם לבירור האמת קיימת אפוא

משרד ראשי: רח' ברוריה 2 / פינת ר' ח"א Main Office: 2 Brurya St. corner of Rav Chiya St.

ת.ד. 8178 ירושלים 91080 P.O.B 8178 Jerusalem עמותה רשומה מס' 580120780

טל' 02-5371485 Tel 02-5379626 פקס www.eretzhemdah.org beitdin@eretzhemdah.org

לשני הצדדים וכל אחד צריך להצדיק את מעשיו, מכיוון שאין מחרימין ועלינו לפשר, הרי נראה שאין לנו אפשרות להטיל חיוב ממוני רק על צד אחד ולהתעלם משאלת חיובו של הצד השני. הפשרה במקרה זה תהיה שאין לחייב אף אחד מהצדדים בתשלום. כל זה ביחס לנושא הוצאת שם רע.

מלבד התביעה לפיצוי על הוצאת שם רע, לדברי התובעת נגרם לה נזק ממשי והוא נושא הפיטורין. אלא שעד כה, טרם נתברר כל נזק של פיטורין וגם אם בהמשך יתברר שאכן יתבצע מהלך של פיטורין, עדיין יהיה על התובעת להוכיח קשר בלעדי בין תלונתה של התובעת לפיטורין. זאת בזמן שמהלך הפיטורין החל בטרם הגיעה תלונת התובעת לידי מיצוי דרך פניית המוסד³.

לסיכום, למרות המחלוקת העובדתית בין הצדדים אין מקום לחייב את התובעת ממון על כך שהתלונה לועדת הביור.

יג. הוצאות משפט

בדרך כלל שני הצדדים נושאים בשותפות בהוצאות פתיחת תיק בבית דין, במקרה זה האגרה של פתיחת תיק בבית דין תהיה רק על חשבון התובעת. זאת, כיון שהתובעת כלל לא הוכיחה שנגרם לה נזק עקב מעשיה של התובעת.

לגבי תביעות הנתבעת להחזר הוצאות משפט. במסגרת סמכותנו כפי שהוגדרה בהסכם הבוררות אנו מחליטים שלא לחייב את התובעת בהחזר הוצאות.

אע"פ כן חייב בית הדין לבקר את התנהגות התובעת.

בתביעה הועלה נושא הפיטורין כנושא מרכזי. אמנם התובעת תיקנה לאחר מכן את דבריה וטענה שתביעותיה הן בכל מקרה שרירות וקיימות גם אם לא היו פיטורין אך שוב הוסיפה ודרשה פיצוי בסכום עתק של כמיליון וחצי ₪. כל זאת על רקע של פיטורין (בסופו של יום חזרה גם התובעת מדרישה זו). זאת למרות שלא הובא בפני בית הדין כל מסמך המוכיח פיטורין. בהתנהגות שכזו יש משום הטרחת בית הדין וגם פגיעה חמורה בנתבעת שעל כתפה הוטלה "האשמה" שעל פניו לא

³ גם אם יתברר שהנתבעת אשמה באופן מלא או חלקי בפיטורין, יתכן שאין לחייב על כך שכן זהו נזק עקיף (גרמא). כפי שכבר הזכרנו מדברי תרומה הדשן, אף אם יש חיוב לצאת ידי שמים בנוקי גרמא, ואף שבהסכם הבוררות עליו חתמו הצדדים הם התחייבו לשלם על נזק גרמא, נראה שמקרה זה אינו מסוג המקרים הללו מסיבות שונות, שאין להרחיב בהן כל עוד לא הוכח כלל קיומו של נושא הפיטורין.

הובאה לה בסיס. תופעה זו כמעט וגרמה לכך שביה"ד יחליט לחייב את התובעת במלוא ההוצאות של הנתבעת ואף לקנוס אותה מעבר לכך. בית הדין מקבל את טענת הנתבעת כי יש מקום לראות במעשיה של התובעת ניסיון להטרדה גם אם לא השית בית הדין תשלומים על כך. כדי להביא לסיום הסכסוך אנו קובעים בזאת כי פסק דין זה מהווה סוף פסוק של פרשייה זו. מכאן ואילך אין לצדדים רשות לעמוד בקשר או ליזום קשר כלשהוא בנושא הנדון ללא רשות בכתב מבית הדין.

י.ד. החלטות

- א. לנתבעת הייתה שמורה הזכות להתלונן בפני רשויות המוסד על פגיעה כלפיה שנעשתה לפי טענותיה.
 - ב. תביעות התובעת נדחות.
 - ג. אין חיוב על התובעת לפצות כספית את הנתבעת.
 - ד. התובעת תשא בהוצאות אגרת בית הדין.
 - ה. ביה"ד קובע חד משמעית כי כל ניסיון של התובעת מכאן ואילך להטריד את הנתבעת בכל דרך שהיא תהווה עילה לתביעה מצד הנתבעת.
- פסק הדין ניתן בתאריך כ' שבט תשע"ג, 31 ינואר 2013.

בזאת באנו על החתום

הרב דניאל כ"ץ

הרב יוסף כרמל, אב"ד

הרב חיים בלוך